

A Study of the Educational and Upbringing System of a Training University Based on Social Responsibility¹

Seyed MohammadReza Rashidi Alehashem¹, Seyyed Yassin Mousavi²

¹ Associate Professor, Sociology Department, Imam Hossein University, Tehran, Iran
(Corresponding author). dsr.rashidi@gmail.com

² Master's degree, Imam Hossein University, Tehran, Iran. sayedym64@gmail.com

Abstract

The purpose of the present research is to study the educational and upbringing system of a training university based on social responsibility. In terms of purpose, this research is practical and it is quantitative research conducted through a survey study. A researcher made questionnaire was used to perform this research and the statistical population included all the officials, instructors, professors, and students of the faculties and educational centers under the supervision of training universities. Data processing was done by SPSS and the results analysis was conducted using descriptive and inferential statistics. The sample size was measured to be 325 by Cochran formula. Cronbach alpha showed that the research has face validity. The results revealed that in the educational and upbringing system, there is the discussion of social responsibility. In this research, responsibility inside and outside university was studied in terms of the role of some items such as choosing and hiring the staff, rules and regulations, learners, professors, and methods and also their priority in terms of success and lack of success was determined.

Keywords: Educational System, Upbringing System, Social Responsibility, Training University, Education.

1. **Received:** 2022/05/28 ; **Revision:** 2022/07/13 ; **Accepted:** 2022/09/03 ; **Published online:** 2022/09/23

© the authors

Publisher: Teacher-Propagator Training Center of Seminaries

<http://tarbiatmotali.ismc.ir/>

مطالعه نظام آموزشی و تربیتی یک دانشگاه تربیتی

بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی^۱

سید محمدرضا رشیدی آل‌هاشم^۱، سید یاسین موسوی^۲

^۱ دانشیار، جامعه‌شناسی، دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، تهران، ایران
(نویسنده مسئول). dsr.rashidi@gmail.com

^۲ کارشناسی ارشد، دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، تهران، ایران.
sayedym64@gmail.com

چکیده

هدف پژوهش حاضر مطالعه نظام آموزشی و تربیتی یک دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی می‌باشد. این پژوهش از نظر هدف یک پژوهش کاربردی و از نوع، جزو پژوهش‌های کمی بوده و به روش پیمایشی انجام شده است. برای انجام این پژوهش از پرسش‌نامه محقق‌ساخته استفاده شد. جامعه آماری پژوهش شامل همه مسئولان، مربی‌ها، استادها، و همچنین همه دانشجویهای دانشکده‌ها و مراکز آموزشی زیر نظر دانشگاه تربیتی هستند. پردازش اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام شد. تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش نیز با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی شکل گرفت. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۲۵ نفر بدست آمد. پایایی پژوهش با استفاده از آلفای کرونباخ و اعتبار آن صوری بود. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در نظام آموزشی و تربیتی، بحث مسئولیت‌پذیری اجتماعی وجود دارد که به ترتیب مسئولیت‌پذیری در درون و بیرون دانشگاه در قالب نقش‌گزینش و جذب، نقش ضوابط و مقررات، نقش فراگیران، نقش اساتید و روش‌ها و... مطالعه شد و اولویت‌های هر کدام از این موارد در زمینه توفیق و نبود آن نیز مشخص گردید.

کلیدواژه‌ها: نظام آموزشی، نظام تربیتی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی، دانشگاه تربیتی، آموزش.

۱. مقدمه

تعلیم و تربیت مجموعه فعالیت‌های هدفمندی است، که بر پایه برنامه‌ریزی دقیق و پیوسته و طبق دانش‌اندوزی‌ها، کارورزی‌ها، تجربه‌های میدانی و کارآمد معلم و مربی صورت می‌گیرد؛ که هدف آن، رشد، تعالی و شکوفایی استعدادها، خلاقیت‌ها و توانمندی‌های ذهنی - شناختی و گرایشی - رفتاری فراگیران و مربیان است (رهنمایی، ۱۳۸۸، ص ۳۷).

در دوران معاصر، آموزش و تربیت منابع انسانی، یکی از مهم‌ترین دل‌مشغولی‌های مدیران و سیاست‌گذاران سازمان‌های اثربخش است. درک فزاینده از اهمیت و نقشی که آموزش می‌تواند در بهبود عملکرد نیروها و بازده سازمانی ایفا نماید، سبب شده است، تا منابع مالی، مادی و انسانی گسترده‌ای صرف این آموزش‌ها بشود.

امام خمینی تربیت را مهم‌ترین امر انسان دانسته و می‌فرماید: «اساس عالم بر تربیت انسان است. تربیت کنید؛ مهم، تربیت است؛ علم تنها فایده ندارد؛ علم تنها مضر است. تربیت و تزکیه مقدم بر تعلیم است». ایشان در ادامه می‌افزایند: «هر اصلاحی نقطه اولش خود انسان است. اگر چنانچه خود انسان تربیت نشود، نمی‌تواند دیگران را تربیت کند. انسان اگر درست بشود، همه چیز عالم درست می‌شود». ایشان در جای دیگر می‌فرمایند: «در اسلام همه امور مقدمه انسان‌سازی است. هیچ‌کس نمی‌تواند ادعا کند من دیگر احتیاج ندارم به این‌که تعلیم بشوم و تربیت بشوم؛ رسول خدا هم تا آخر احتیاج داشت، منتها احتیاج او را خدا رفع می‌کرد. ما همه احتیاج داریم» (امام خمینی، ۱۳۷۸، ج ۲۱، ص ۳۹۸).

همچنین امام خمینی در باب مسئولیت‌پذیری می‌فرمایند، از زمانی که فرد در دوران بلوغ خود را می‌شناسد، سعی می‌کند از طریق مسئولیت‌هایی که می‌پذیرد ارزش خود را بازیابد. در میان مسئولیت‌ها، خود را محک زند و آزادی پذیرش یا عدم پذیرش را تجربه می‌کند. انسان و مسئولیت او، اموری هستند که قابل جداسازی نیستند و هیچ موجودی جز انسان مسئولیت‌پذیر نیست و انسان بدون این ویژگی، از نظر محتوایی از حالت انسان خارج می‌شود (امام خمینی، ۱۳۷۸، ج ۲۱، ص ۳۹۸).

تأکید مقام معظم رهبری بر مسئله مسئولیت و تعهد، با موضوع مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی مسئولین در برابر وجدان خود، خدا و مردم، ارتباط مؤثقی دارد. نظام ارزشی اندیشه سیاسی اسلام، در سطح فردی، با تکیه بر مفهوم وجدان، از هر شهروندی مطالبه می‌کند تا ابتدا به قضاوت خود بنشیند و سپس در سطح اجتماعی، در قبال هرگونه رفتار خود مقابل مردم، پاسخ‌گو باشد.

در این میان، مجموعه آموزشی و تربیتی‌ای موفق‌تر است که با بررسی و شناسایی عوامل عمیق،

جامع و مؤثر در نظامات آموزشی و تربیتی، به مرتفع کردن آسیب‌های موجود بر سر راه آموزش و تربیت بپردازد و با به‌کارگیری الزامات اجرایی آن، برای نهادینه شدن آموزش و تربیت، پیش‌بینی‌ها و اقدامات لازم را انجام دهد و با دقت و تمرکز روی آن، به برنامه‌ریزی و اجرا، مبادرت نماید.

از آنجا که در سال‌های حاضر در دانشگاه تربیتی، الگوهای آموزشی و تربیتی گوناگونی با عنوان نظام جامع آموزش و تربیت ابلاغی، تدوین و به اجرا در آمده است، و همچنین مسئول‌ها، مدیرها، مربی‌ها و استادهاى دانشگاه تربیتی همه تلاش خود را برای آموزش و تربیت جوان‌های مستعد، مؤمن، انقلابی و با شور و نشاط به کار گرفته‌اند؛ اما به نظر می‌رسد، برای پذیرفتن مسئولیت‌هایی که به نظر، رسالت دانش‌آموختگان این دانشگاه است، باید گام‌های دیگری برداشته شود. در نتیجه، سؤال اصلی پژوهش عبارت از این است، که نظام آموزشی و تربیتی یک دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی، چگونه است؟

برای پاسخ به چنین سؤالی هدف اصلی پژوهش عبارت است از: تبیین نظام آموزشی و تربیتی یک دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی.

هدف‌های فرعی ذیل نیز برای دسترسی به هدف اصلی پژوهش، مطرح است.

- شناسایی نقش جذب و گزینش دانشجویان بدو ورود، در نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی؛

- شناسایی نقش ضوابط و مقررات و نظامات حاکم، در نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی؛

- شناسایی نقش فراگیران برنامه‌های آموزشی و تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی؛

- شناسایی نقش استادها، مربی‌ها و کادر تربیتی و آموزشی، در نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی؛

- شناسایی نقش محیط و فضای تربیتی و آموزشی، در نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی؛

- شناسایی نقش محتوای تربیتی و آموزشی، در نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی؛

- شناسایی نقش روش‌ها (الگوها)، شیوه‌ها و فن‌آوری‌های تربیتی و آموزشی، در نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی.

۲. تعریف مفاهیم تحقیق

۱-۲. نظام جامع آموزش و تربیت

مسئول: یعنی شخصی که کاری برعهده اوست و اگر بر آن عمل نکند، از او بازخواست می‌شود.
آموزش: آموزش تجربه‌ای است مبتنی بر یادگیری، به منظور ایجاد تغییرات نسبتاً پایدار در فرد، تا به او در انجام بهتر کارها، بهبود توانایی‌ها، تغییر مهارت‌ها، توسعه دانش و تغییر نگرش و رفتار اجتماعی، کمک نماید (سید جوادین، ۱۳۸۸، ص ۲۶۷).

تربیت: تربیت کلمه‌ای عربی است، که در فارسی به آموزش و پرورش ترجمه می‌شود. واژه تربیت از «ربو» اخذ شده است. در «المنجد» ربو گاه به معنی غذا دادن و (ربیه الوالد: ای غذا و جعله یرابو) و گاه به معنی تهذیب و پاک ساختن اخلاق فرد از آلودگی‌ها به‌کار رفته است. تربیت عبارت است از پرورش دادن؛ یعنی استعدادها و درونی بالقوه‌ای را که در یک شیء موجود است، به فعلیت در آوردن و پروراندن. ولهذا، تربیت فقط در مورد جاندارها یعنی گیاه، حیوان و انسان صادق است؛ حال اگر در مورد غیرجاندار این کلمه را به‌کار برده شود، به صورت مجازی استفاده شده است، نه اینکه به مفهوم واقعی، آن شیء را پرورش داده باشند (مطهری، ۱۳۸۳، ج ۲۲، ص ۵۵۱).

۲-۲. تربیت در آیات

با مراجعه به آیات قرآن در ذیل، مشتقات واژه «تربیت» از ریشه «ربو» را که درباره انسان، در این آیه به‌کار رفته است، بررسی می‌شود: «وَقُلْ رَبِّ اَرْحَمُهُمَا كَمَا رَبَّيْتَنِی صَغِيرًا»، «و بگو بار پروردگارا، آنها را مشمول رحمت خویش قرار ده، همان‌گونه که در کودکی مرا تربیت کرده‌اند» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۳، ص ۲۰۶).

در قرآن، علاوه بر واژه «رب» (رب)، برخی دیگر از مشتقات ماده «رب» مانند «ربیون» و «ربانیون»، که مرتبط با مباحث تربیتی و در اصطلاح، به معنای مربیان و متربیان می‌باشد نیز، به‌کار رفته است. «إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ»

۳-۲. واژه‌های معادل تربیت در آیات

علاوه بر واژه تربیت، واژه‌هایی که از آیات قرآن کریم استفاده می‌شوند، عبارت‌اند از: اصلاح، تهذیب، تزکیه، رشد، هدایت.

الف) رشد: یعنی راه‌یابی و رسیدن به واقع، در مقابل «غی» که به معنای گمراهی است. این لفظ

بارها در قرآن به کار رفته و به معنای نوع خاصی از هدایت است: «يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا».

ب) هدایت: در مقابل ضلالت، به معنای نشان دادن راه است. فلسفه نزول شرایع و ارسال پیامبران از جانب خدای متعال این است که راه رشد، صلاح، فلاح و سعادت از راه غی، فساد، بدبختی و دوزخ را به مردم بنمایانند. قرآن کریم بر این نکته تأکید نموده است: «إِنَّا هَدَيْنَا السَّبِيلَ إِنَّمَا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا؛ ما راه را به او نشان دادیم، خواه شاکر باشد یا کفران کند». این واژه می‌تواند معادل تربیت باشد، اما در هدایت بیشتر جنبه راه نشان دادن است و مربی باید خودش حرکت کند و راه را بیاماید. تفاوت این دو واژه در آن است که فعالیت و تأثیرگذاری مستقیم در هدایت وجود ندارد، ولی واژه تربیت، درباره هدایت عام است.

ج) اصلاح: به معنی حرکت از وضع موجود، به سوی وضعیت بهتر و مطلوب است. «وَلَا تَقْرُبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ؛ جز به قصد اصلاح نزدیک مال یتیم نشوید تا هنگامی که به حد بلوغ برسند». تفاوت این واژه با تربیت آن است، که اصلاح به بخشی از تربیت اشاره دارد؛ یعنی بعد معنوی، که حرکت به وضعیت برتر و بهتر است. اصلاح، ایجاد نیست، بدین معنی که مورد اصلاح، هیچ چیز نداشته باشد، فساد محض باشد و از صفر شروع شود، بلکه تغییر وضعیت موجود به وضع مطلوب، است.

د) تزکیه: درباره تزکیه، دو دسته آیات وجود دارد:

دسته نخست آیاتی است، که تزکیه عام را مطرح می‌نماید و تزکیه مردم را از وظایف انبیای الهی می‌داند. این تزکیه، تربیت ندارد، بلکه نوعی تربیت اخلاقی است و بس. «رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ يُزَكِّيهِمْ؛ خدایا از میان فرزندانم، پیامبری را انتخاب کن که آیات را بر مردم بخواند و آنها را با کتاب قرآن و احکام و معارف اسلامی آشنا سازد (و از مفاسد اخلاقی و انحرافات فکری و عملی) پاکیزه نماید».

دسته دوم، آیاتی است که در آن، به تزکیه نفس انسانی، اشاره شده است. در این نوع تزکیه، تربیت و پاک کردن نفس از آلودگی‌ها مطرح است. البته تزکیه پس از بلوغ برای مربی کاربرد دارد، نه پیش از آن؛ زیرا در تزکیه، اراده و خواست فرد و مکلف بودن او مطرح است. «قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا؛ رستگار شد کسی که نفس خود را پاکیزه نمود». زکات نیز از تزکیه اشتقاق می‌شود و به معنای رشد و نمو است؛ البته معنای دیگر آن، پاک و تصفیه کردن می‌شود.

۳. مفهوم تربیت اجتماعی از دیدگاه جامعه‌شناسی

قبل از بررسی مفهوم تربیت اجتماعی لازم به ذکر است، که سه دیدگاه موجود فردگرایان، جامعه‌گرایان و دیدگاه اسلامی در مورد اهمیت و اولویت فرد یا جامعه، نقش اساسی در تربیت اجتماعی و تعریف آن ایفا می‌کند. براساس دیدگاه جامعه‌گرا، اجتماعی شدن به معنی همنوایی فرد با ارزش‌ها و هنجارها، برای هماهنگی و سازگاری با افراد دیگر جامعه است؛ پس هویت افراد در جامعه شکل می‌گیرد و بر همین مبنا، تربیت اجتماعی به معنای سازگار شدن افراد جامعه با معیارهای خاص آن جامعه است، تا بتوانند در فعالیت‌های اجتماعی شرکت کنند.

۱-۳. آموزش

آموزش افراد در واقع نوعی سرمایه‌گذاری در آن‌ها است. با آموزش، افراد توانا تر خواهند شد و رشد قابلیت‌های آنان سبب می‌شود، که نه تنها خود به درآمد بیشتری نائل آیند، بلکه جامعه نیز از سرمایه‌گذاری در آن‌ها منتفع گردد. انسان‌ها با آموزش به سرمایه مبدل می‌شوند و جامعه می‌تواند از توان تولیدی آن‌ها به صورت بهتری بهره‌مند گردد (جمشیدی، ۱۳۸۰، ص ۱۶۷). با اینکه آموزش کارکنان تنها راه پیشرفت سازمان نیست، اما یکی از مطمئن‌ترین و اساسی‌ترین مسیرهایی که مدیریت می‌پیماید و باید به خاطر احتراز از تلف شدن منابع مالی و مادی سازمان، همواره در نظر داشته باشد این است، که به امر آموزش مستمر اهمیت دهد.

آموزش مؤثر، مستلزم صرف زمان، توانایی کارکنان و هدایت و راهنمایی مربیان است. مربیان باید شخصاً آموزش را در تمامی رده‌ها تحت نظر داشته باشند و ارزیابی کنند. به عبارت دیگر، در هر دوره، مربی به عنوان متولی آموزش دارای وظایف زیر است: در آموزش به دنبال هدف باشد، به دنبال تربیت و آموزش مربی باشد، ارکان مربی‌گری را با آموزش همراه و همگام نماید، برای اجرای آموزش برنامه‌ریزی و بعد از آموزش ارزیابی داشته باشد، انتظارات خود را برای پایان دوره آموزشی مشخص نماید، بر اجرای دقیق سرفصل‌ها و برنامه‌های آموزشی نظارت داشته باشد و از انحرافات جلوگیری نماید، از منابع آموزشی، حفاظت و استفاده مناسب داشته باشد، از آموزش گیرنده بازدید و اهمیت آموزش را برای آن‌ها بازگو نماید (عصمتی‌پور، ۱۳۷۹، ص ۵ - ۶).

تعریف جامع از مشارکت کارکنان، شامل سه جزء کلیدی است:

۱- قدرت: که شامل مجهز کردن افراد با اختیارات کافی برای تصمیم‌گیری است.

۲- اطلاعات: دسترسی به اطلاعات مناسب برای گرفتن تصمیم‌های مؤثر حیاتی است.

۳- دانش و مهارت: تأثیر مشارکت کارکنان در اثربخشی سازمان، تا حد برخورداری کارکنان از دانش و مهارت لازم برای تصمیم‌گیری خوب است.

۲-۳. انواع آموزش

آموزش‌هایی را که در سازمان‌های مختلف ارائه می‌شود، می‌توان در دو طبقه کلی قرارداد: **الف) آموزش قبل از خدمت:** آموزش قبل از خدمت عبارت است از آن نوع آموزشی که قبل از ورود یا استخدام فرد در سازمان، به وی ارائه می‌شود. هدف اصلی این نوع آموزش، ایجاد توانمندی‌ها و شایستگی‌های لازم در پرسنل هست، تا از این رهگذار، افراد را برای تصدی مشاغل ویژه آماده نماید (فتیحی، ۱۳۸۴، ص ۵).

ب) آموزش ضمن خدمت: همانند بسیاری دیگر از مفاهیمی که با قلمروهای پیچیده فعالیت‌های انسانی سروکار دارند، آموزش ضمن خدمت نیز مفهومی بحث‌انگیز است، که درباره آن توافق نظر وجود ندارد و به دسته‌های گوناگون تقسیم می‌شود:

الف- آموزش مستمر ضمنی؛ این آموزش به هر آنچه انسان در طول عمر، به گونه‌ای سازمان‌یافته و نامنظم در زمینه‌های دانش، توانش و بینش فرا می‌گیرد، اطلاق می‌گردد (لوی، ۱۳۷۴، ص ۱۰).

ب- آموزش رسمی؛ با اهداف و محتوای مشخص و از قبل تدوین‌شده، در قالب فعالیت نهادها و سازمان‌های رسمی آموزش اجرا می‌گردد.

ج- آموزش غیررسمی؛ به هر نوع فعالیت آموزشی و کارآموزی اطلاق می‌شود که سازمان‌یافته است، ولی خارج از نظام آموزش رسمی تحقق می‌پذیرد (باقری، ۱۳۸۷، ص ۱۴).

بدیهی است در میان تمامی انواع آموزش، در نهایت آموزشی مؤثر و مفید است، که به یادگیری پایدار و تحول و دگرگونی منتج گردد.

۳-۳. مسئولیت‌پذیری اجتماعی

مسئولیت‌پذیری و چگونگی ایجاد و پایداری روابط اجتماعی، دو اصل مهم راه‌های جلوگیری از ناهنجاری‌ها در یک جامعه است. روابط اجتماعی در محیط‌های گوناگون از جمله خانواده، دوستان، گروه، مدرسه و محیط کار شکل‌های متفاوتی از لحاظ سالم بودن و پایداری به خود می‌گیرد و این روایت در هریک از این محیط‌ها می‌تواند، بر سایر روابط اجتماعی، تأثیری سازنده یا مخرب بر جای بگذارد. همچنین روابط آموزشی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی هر جامعه به شدت از روابط اجتماعی آن جامعه تأثیر می‌پذیرد.

خداوند در قرآن کریم به همه ابعاد زندگی انسان و به ویژه زندگی اجتماعی او توجه شایانی دارد و آیات متعددی در خصوص جامعه‌شناسی و امور اجتماعی بیان کرده است؛ که در آنها انسان را به تفکر و مطالعه دعوت می‌کند. موارد ذیل ابعاد و رئوس زندگی اجتماعی و مسئولیت‌پذیری انسان است که شرح این ابعاد به دلیل تنگی مجال و فضای پژوهش بحث نمی‌شود: ادای تکلیف، تعهد در انجام کار، پاسخ‌گو بودن در برابر مطالبات، گزارش‌دهی از کارکردهای مدیریتی.

۳-۱-۳. مسئولیت‌پذیری

نوعی احساس التزام به عمل با واکنش فردی در موقعیت‌های گوناگون به دلیل تقید به سایرین است. دورن و روبرتر^۱، آن را پاسخگو بودن تعریف می‌کنند. فرد مسئولیت‌پذیر کسی است که در قبال رفتار خودش پاسخ‌گو باشد؛ یعنی مسئولیت سود و زیان وظیفه یا تکلیفی را که بر عهده گرفته است، بپذیرد (مرادی و همکاران، ۱۳۹۱).

مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی پیامبران در جهت انگیزه بعثت و مأموریت الهی آنان، قابل تحلیل و تفسیر است. قرآن کریم نیز احساس مسئولیت الهی پیامبران در انجام رسالت دینی و پاسخ‌گویی آنان را به امت‌های خود در آیات فراوان تبیین فرموده است. مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی انبیاء، خود چند محور و مرتبه دارد:

۱) مسئولیت و تکلیف الهی در بعثت و ابلاغ پیام الهی؛

۲) مسئولیت و تلاش در هدایت انسان‌ها؛

۳) پاسخ‌گویی به خداوند؛

۴) پاسخ‌گویی به مردم در تبیین احکام و موضوعات مختلف اعتقادی و دفع شبهات؛

۵) پاسخ‌گویی به کافران و مشرکان و گمراهان برای کشف حقایق دینی؛

۶) **مسئولیت پیامبر (ص) و امت اسلامی در برابر قرآن:** «فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ»؛ پس به آنچه به سوی تو وحی شده است چنگ بزن که تو بر راهی راست قرار داری، و به راستی که [قرآن] برای تو و برای قوم تو [مایه] تذکری است، و به زودی [در مورد آن] پرسیده خواهید شد» (زخرف، ۴۳-۴۴)؛

۷) **پاسخ‌گویی پیامبر (ص) به مردم (تقویت معارف دینی مردم):** «يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا

عَلَّمَهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا؛ مردم از تو درباره رستاخیز می‌پرسند؛ بگو: «علم آن فقط نزد خداست.» و چه می‌دانی؟ شاید رستاخیز نزدیک باشد!» (احزاب، ۶۳)؛

۸) پاسخ‌گویی پیامبر (ص) به اهل کتاب: «وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ إِلَيْهِ أَدْعُوا وَإِلَيْهِ مَلَأْ؛ و کسانی که به آنان کتاب [آسمانی] داده‌ایم، از آنچه به سوی تو نازل شده شاد می‌شوند. و برخی از دسته‌ها کسانی هستند که بخشی از آن را انکار می‌کنند. بگو: جز این نیست که من مأمورم خدا را بپرستم و به او شرک نورزم. به سوی او می‌خوانم و بازگشتم به سوی اوست» (رعد، ۳۶)؛

۹) پاسخ‌گویی پیامبر (ص) به کافران: «وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أُنَابَ؛ و کسانی که کافر شده‌اند می‌گویند: چرا از جانب پروردگارش معجزه‌ای بر او نازل نشده است؟ بگو: در حقیقت خداست که هرکس را بخواهد بی‌راه می‌گذارد و هر کس را که [به سوی او] بازگردد، به سوی خود راه می‌نماید» (رعد، ۲۷).

۱-۳-۳. انواع مسئولیت

مسئولیت به طور کلی به دو دسته تقسیم می‌گردد و بر اساس هر دسته‌بندی وظایفی به شخص تحمیل می‌شود، که در ادامه بیان خواهد شد:

الف- مسئولیت‌های فردی: فرد یا انسان برای این که بتواند حیات داشته و زندگی اختیار نماید، دارای یک نوع روابط خودی یا ذاتی است و این روابط خودی و ذاتی به انسان امکان می‌دهد تا طبق روابط خودش، روش زندگی را انتخاب نماید؛ ولی این روابط را نمی‌توان بدون یک تعهد و مسئولیت تحقق بخشید. به عبارت دقیق‌تر، تعهد را می‌توان وظیفه الهی انسان دانست و آن را یا تشریح نمود، یا عمل ذاتی دانست.

ب- مسئولیت‌های محیطی یا اجتماعی: انسان در برابر اجتماع و محیط خود نیز مسئول است و در این راستا، ناگزیر از اجتماعی شدن است (کوئن، ۱۳۹۸، ص ۱۰۳). از آنجا که انسان به غرایز بسیار متنوعی مجهز شده است، برای آنکه بتواند به حیات خود ادامه دهد، به ناچار می‌آموزد که چگونه به دیگران پیوندد و حتی برای رفع بنیادی‌ترین نیازهای خود با آنها همکاری کند.

۴. جایگاه مسئولیت‌پذیری در قرآن کریم

قرآن برای امت‌ها (جامعه‌ها) سرنوشت مشترک، عمل مشترک، فهم و شعور عمل، طاعت و عصیان قائل است (طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج ۱۳، ص ۱۰۲).

۱-۴. مصادیق مسئولیت اجتماعی

امر به معروف و نهی از منکر: از دیدگاه اسلام، هر انسانی نه تنها مسئول سرنوشت خویش است، بلکه تا حد خود مسئول جامعه خود نیز می‌باشد و بایستی با امر به معروف و نهی از منکر در اصلاح جامعه بکوشد. لذا، امر به معروف و نهی از منکر را می‌توان یکی از مصادیق بارز مسئولیت فرد در برابر اجتماع یاد کرد؛ «کنتم خیر أمة أخرجت للناس تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنکر» (آل عمران، ۱۱۰)

احترام به حقوق دیگران: اگر کسی جان، مال و ناموس دیگری را مورد تجاوز قرار دهد، افزون بر این که در برابر خداوند، مسئول است؛ مطابق قوانین اجتماعی، مجازات خواهد شد؛ چرا که خداوند تجاوز به جان یک نفر را معادل تجاوز به کل جامعه بشری دانسته است: «من قتل نفسا بغير نفس أو فساد فی الأرض فکأنما قتل الناس جميعا؛ هر کس، کسی را- جز به قصاص قتل، یا [به کیفر] فساد در زمین- بکشد، چنان است که گویی همه مردم را کشته باشد» (مائده، ۳۳).

عدالت در برخوردهای اجتماعی: در برخوردهای اجتماعی، باید عدالت به مفهوم اجتماعی و اخلاقی آن به نیکوترین شکل رعایت شود، تا افراد جامعه با آرامش، اعتماد و علاقه‌مندی به یکدیگر، مسیر رشد و تعالی را طی کنند. «و اخفض للرعية جناحك وابسط لهم وجهك و ألن لهم جانبك واس بینهم فی اللّخطة والنظرة والإشارة والتحية حت لا یطمع العظماء فی حیفک ولا ییأس الضعفاء من عدلک؛ در برابر مردم. فروتن و با آنان گشاده رو و ملایم باش؛ مساوات را حتی در گردش چشم و نگاه و اشاره و سلام نیز رعایت کن، تا بزرگان و صاحب‌نفوذان برای تجاوز بر تو طمع نکنند و ناتوانان از عدالت تو ناامید نشوند» (نهج البلاغه، نامه ۴۶).

مسئولیت در برابر فقر و گرسنگی: یکی دیگر از مسئولیت‌های اجتماعی این است که افراد، از حال یکدیگر باخبر باشند و به یکدیگر کمک کنند. «یا آنها الذین آمنوا أنفقوا من طیبات ما کسبتم و مما أخرجنا لکم من الأرض ولا تیمّموا الخبیث منه تنفقون و لستم بأخذیه إلا أن تغمضوا فیه واعلموا أن الله غنی حمید؛ ای اهل ایمان اتفاق کنید از بهترین آنچه به دست می‌آوردید و از آنچه برای شما از زمین می‌روانیم، و بدها را برای اتفاق معین نکنید و بدانید که خدا بی‌نیاز و به ذات خود ستوده صفات است» (بقره، ۲۶۷).

وفای به عهد و پیمان: وفا به پیمان، یکی از مسئولیت‌های مهم اجتماعی است؛ چرا که بدون آن با پیمان‌شکنی، اعتماد عمومی سلب شده و موجب پراکندگی اجزای جامعه از هم می‌شود. «و الموفون بعهدهم إذا عاهدوا؛ آنان کسانی هستند که به عهد خود، هنگامی که عهد می‌بندند وفا می‌کنند» (بقره، ۱۷۷).

مسئولیت انسان در برابر طبیعت: یکی از مهم‌ترین انواع مسئولیت انسان که در اسلام بیان شده، مسئولیت او در برابر طبیعت، مانند محیط زیست و جانداران دیگر است. انسان حق هرگونه تصرفی در طبیعت را ندارد و هم نین نمی‌تواند هرگونه که بخواهد با حیوانات رفتار نمایند. «لا تقسداوا فی الأرض بعد إصلاحها؛ در زمین پس از اصلاح آن، فساد مکنید» (اعراف، ۸۵).

۵. روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف، یک تحقیق کاربردی است. علاوه بر آن، از نوع تحقیقات کمی است که به روش میدانی انجام شد. برای انجام این پژوهش از پرسش‌نامه محقق ساخته استفاده شد. جامعه آماری این پژوهش، کلیه دانشجویان حاضر در دانشکده‌ها و مرکز آموزشی دانشگاه تربیتی است که طی سال‌های ۱۳۹۹ و نیمه اول سال ۱۴۰۰، مشغول به تحصیل بودند. گروه نمونه از بین آن‌ها به صورت نمونه‌گیری تصادفی ساده و طبقه‌ای، به تعداد ۳۲۵ نفر از مجموع ۲۱۰۸ نفر، با فرمول کوکران انتخاب شد. با عنایت به آن که سطح معناداری در این پژوهش برابر با $\alpha = 0.05$ در نظر گرفته است، اعتبار پرسشنامه صوری بود. پردازش اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام شد و تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش، با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی انجام گرفت.

جدول ۱- ضرایب آلفای کرونباخ مؤلفه‌های پژوهش

ردیف	مؤلفه‌ها	تعداد نمونه	تعداد گویه	ضریب آلفای کرونباخ
۱	نقش جذب و گزینش	۳۰	۱۸	۰,۸۷۰
۲	نقش ضوابط و مقررات	۳۰	۱۸	۰,۹۲۴
۳	نقش‌آفرینی فراگیران	۳۰	۱۸	۰,۹۰۵
۴	نقش‌آفرینی اساتید و مربیان و کادر آموزشی	۳۰	۱۸	۰,۹۲۴
۵	نقش محیط و فضای تربیتی آموزشی	۳۰	۱۸	۰,۸۸۷
۶	نقش محتوای تربیتی آموزشی	۳۰	۱۸	۰,۹۵۱
۷	نقش روش‌ها، شیوه‌ها و فناوری‌های تربیتی آموزشی	۳۰	۱۸	۰,۹۲۲
	کل مؤلفه‌ها (آسیب‌شناسی تربیتی آموزشی)	۳۰	۱۲۶	۰,۹۷۹

همان‌طور که در جدول شماره (۱) مشاهده می‌شود، ضرایب تمامی مؤلفه‌ها بالای ۰/۷ به دست آمد که نشان از مورد تأیید بودن آنها است.

علاوه بر آن، برای تحلیل داده‌های این تحقیق با استفاده از آمار توصیفی (میانگین، واریانس و انحراف معیار و رسم نمودار) به توصیف داده‌ها پرداخته شد. سپس با توجه به اینکه یکی از مفروضات به‌کارگیری

آزمون‌های پارامتریک، نرمال بودن توزیع جامعه موردنظر بود؛ در این پژوهش از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای مقایسه توزیع نمرات هریک از مؤلفه‌های پژوهش با توزیع نرمال استفاده شد و پس از آن، با توجه به نرمال بودن داده‌ها، از آزمون t تک متغیره جهت بررسی و تحلیل مؤلفه‌های اساسی و گویه‌ها، برای مطالعه نظام تربیت و آموزشی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی استفاده شد.

۶. یافته‌ها

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه مورد بررسی، شامل سن، تأهل، تحصیلات، درجه و سابقه حضور بود که جدول زیر توزیع فراوانی آن‌ها را نشان می‌دهد:

جدول ۲- توزیع فراوانی سن پاسخ‌گویان

متغیر	آماره‌ها	فراوانی	درصد	درصد واقعی	درصد تجمعی
سن	کم‌تر از ۲۵ سال	۲۱۰	۶۵	۶۵	۶۵
	از ۲۶ تا ۳۰ سال	۱۰۹	۳۳	۳۳	۹۸
	از ۳۱ تا ۴۰ سال	۶	۲	۲	۱۰۰
کل		۳۲۴	۱۰۰	۱۰۰	

بر اساس نتایج جدول شماره (۲)، اعضای نمونه از نظر سن، بیشترین تعداد آنها معادل ۲۱۰ نفر (حدود ۶۵ درصد)، دارای گروه سنی «کم‌تر از ۲۵ سال» و کم‌ترین تعداد، معادل ۶ نفر (حدود ۲ درصد)، مربوط به گروه سنی «۳۵ تا ۴۰ سال» بودند. یکی از ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه مورد بررسی، میزان تحصیلات است که شامل تحصیلات دیپلم، کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و بالاتر بود. جدول زیر توزیع فراوانی میزان تحصیلات را نشان می‌دهد:

جدول ۳- توزیع فراوانی میزان تحصیلات پاسخ‌گویان

تحصیلات	آماره‌ها	فراوانی	درصد	درصد واقعی	درصد تجمعی
دیپلم	۱۱۶	۳۶	۳۶	۳۶	۳۶
کاردانی	۷۷	۲۴	۲۴	۲۴	۶۰
کارشناسی	۱۰۸	۳۳	۳۳	۳۳	۹۳
کارشناسی ارشد و بالاتر	۲۴	۷	۷	۷	۱۰۰
کل	۳۲۵	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	

بر اساس نتایج جدول شماره (۳)، بیشترین تعداد افراد نمونه از نظر تحصیلات، مربوط به تحصیلات دیپلم با ۱۱۶ نفر (۳۶ درصد) و کم‌ترین تعداد افراد نمونه مربوط به تحصیلات دکتری با ۷ نفر (۷ درصد)

بوده است. یکی از ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه مورد بررسی، وضعیت تأهل است که شامل مجرد و متأهل بود. جدول زیر توزیع فراوانی وضعیت تأهل را نشان می‌دهد:

جدول ۴. توزیع فراوانی وضعیت تأهل پاسخ‌گویان

آماره‌ها تأهل	فراوانی	درصد	درصد واقعی	درصد تجمعی
مجرد	۲۶۹	۸۳	۸۳	۸۳
متأهل	۵۶	۱۷	۱۷	۱۰۰
کل	۳۲۵	۱۰۰	۱۰۰	

بر اساس نتایج جدول شماره (۴)، ۲۶۹ نفر (۸۳ درصد) نمونه آماری مجرد و تعداد ۵۶ نفر (۱۷ درصد) آنها، متأهل بوده‌اند. برای بررسی فرضیه‌های پژوهش با توجه به اهداف پژوهش و روش‌شناسی باید از آزمون‌های ویژه خود استفاده کرد که برای استفاده از این آزمون‌ها ابتدا باید نرمال بودن داده‌ها مورد بررسی قرار گیرد.

یکی از شروط و پیش‌نیازهای مهم جهت استفاده از آماره‌های پارامتریک، تبعیت توزیع نمونه مورد بررسی از توزیع نرمال است. در تحلیل‌های آماری، آزمونی که جهت بررسی تطابق توزیع نمونه تحقیق با توزیع نرمال به کار می‌رود، آزمون کولموگروف-اسمیرنوف نام دارد. با توجه به اینکه در ادامه تحلیل‌ها لازم است تا مشخص شود که از کدام آماره‌ها^۱ بایست استفاده کرد، در اینجا لازم است، ابتدا تطابق توزیع داده‌های نمونه مورد بررسی سنجیده شود.

جدول شماره ۵. نتایج حاصل از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف جهت بررسی تطابق توزیع

بُعد/مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	مقدار Z	سطح معناداری
نقش جذب و گزینش	2.40	.612	1.062	.209
نقش ضوابط و مقررات	2.51	.669	1.353	.051
نقش آفرینی فراگیران	2.42	.657	1.382	.044
نقش آفرینی اساتید و مربیان و کادر آموزشی	2.37	.732	1.553	.016
نقش محیط و فضای تربیتی آموزشی	2.47	.722	1.569	.015
نقش محتوای تربیتی آموزشی	2.64	.869	1.333	.057
نقش روش‌ها، شیوه‌ها و فناوری‌های تربیتی آموزشی	2.67	.795	1.610	.011
آسیب‌شناسی تربیتی آموزشی	2.47	.596	1.112	.169

۱. پارامتریک یا ناپارامتریک

نتایج جدول شماره ۵ نشان می‌دهد؛ با توجه به سطوح معناداری به دست آمده، چهار مورد بیشتر از ۰/۰۵ و چهار مورد دیگر کم‌تر از ۰/۰۵ هستند.

بنابراین، در موارد مقتضی آزمون‌های ناپارامتریک در اولویت هستند؛ لیکن در این تحقیق به دلیل توان آماری بالای آزمون تی تک‌نمونه‌ای، از آزمون پارامتریک نیز استفاده شد.

سؤال فرعی اول: نقش جذب و گزینش دانشجویان بدو ورود در نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی (همکاری، مشارکت‌های اجتماعی، احترام گذاشتن به دیگران اعم از مسئولین مافوق، همکاران، دوستان، اعضای خانواده و مردم) چگونه است؟

برای پاسخ به این سؤال با توجه به نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون پارامتریک t تک‌نمونه‌ای استفاده گردید. با توجه به اینکه طیف لیکرت تحقیق حاضر ۵ گزینه‌ای (خیلی کم=۱، کم=۲، متوسط=۳، زیاد=۴ و خیلی زیاد=۵) است، لذا، میانگین فرضی برابر با ۳ خواهد شد. نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای برای بررسی سؤال فرعی اول در جدول‌های زیر ارائه شده است.

جدول شماره ۶. نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای جهت بررسی سؤال فرعی اول

عامل	مؤلفه	گویه	آماره‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
جذب و گزینش دانشجویان	همکاری	گویه ۱. همکاری با فرماندهان اساتید و مربیان	325	2.43	.853	-11.963	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۲. همکاری با هم‌دوره‌ای‌ها و هم‌کلاسی‌ها	325	2.35	1.004	-11.607	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۳. همکاری با اعضای خانواده و بستگان	325	2.44	1.086	-9.297	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۴. همکاری با همسایگان	325	3.10	1.039	1.654	324	۰,۰۹۹	
		گویه ۵. همکاری با همکاران خود (مدیران و خدماتی‌ها)	325	2.61	.974	-7.233	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۶. همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطنان	325	3.25	1.076	4.226	324	۰,۰۰۰	
		کل							
جذب و گزینش دانشجویان	مشارکت‌های اجتماعی	گویه ۷. مشارکت در اردوهای جهادی و سازندگی	325	2.08	.967	-17.100	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۸. مشارکت در اداره محلات (شورا و بسیج) اجتماعی	325	2.29	1.067	-12.010	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۹. مشارکت با هم‌دوره‌ای‌ها و هم‌کلاسی‌ها (دوستان)	325	2.28	.845	-15.435	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۱۰. مشارکت با اعضای خانواده و بستگان	325	2.44	.988	-10.163	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۱۱. مشارکت با همکاران در اداره سازمان خود	325	2.37	.948	-12.048	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۱۲. مشارکت در حل مشکلات مردم و هموطنان	325	2.44	1.075	-9.342	324	۰,۰۰۰	
		کل							
			۳۲۵	۲,۳۲	۰,۷۵۴	-۱۶,۳۳۲	۳۲۴	۰,۰۰۰	

عامل	مؤلفه	گویه		آماره‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
جذب و گزینش دانشجویان	احترام گذاشتن به دیگران	گویه ۱۳. احترام به فرماندهان، اساتید و مربیان		325	1.91	.794	-24.722	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۱۴. احترام به هم‌دوره‌ای‌ها و هم‌کلاسی‌ها		325	2.28	.863	-15.112	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۱۵. احترام به اعضای خانواده و بستگان		325	1.86	.812	-25.352	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۱۶. احترام به همسایگان		325	2.19	.953	-15.310	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۱۷. احترام به همکاران خود		325	2.30	.911	-13.762	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۱۸. احترام به مردم ناشناس و سایر هموطنان		325	2.56	1.080	-7.393	324	۰,۰۰۰	
	کل			۳۲۵	۲,۱۸	۰,۶۸۸	-۱۳,۷۸۶	۳۲۴	۰,۰۰۰	
	کل مؤلفه			۳۲۵	۲,۴۰	۰,۶۱۲	-۱۷,۶۸۶	۳۲۴	۰,۰۰۰	

نتایج جدول ۶ نشان می‌دهد که با توجه به مقادیر آماره‌های t و سطوح معناداری به دست آمده، همه گویه‌ها به جز گویه ۴ (همکاری با هم‌سایگان) سطوح معناداری کم‌تر از ۰/۰۵ دارند و میانگین‌های گویه‌ها همگی کم‌تر از میانگین فرضی جامعه (۳) هستند.

لذا، نقش در همه گویه‌ها به جز گویه شماره (۴) از نظر اعضای نمونه مورد تأیید است؛ به عبارت دیگر، همه گویه‌ها به جز یک گویه درباره گزینش دانشجویان با اطمینان ۹۵ درصد باید مورد عنایت قرار گیرند.

سؤال فرعی دوم: نقش ضوابط و مقررات و نظامات حاکم، در نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی (همکاری، مشارکت‌های اجتماعی، احترام گذاشتن به دیگران اعم از مسئولین مافوق، هم‌کاران، دوستان، اعضای خانواده و مردم) چگونه است؟

جدول شماره ۷. نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای جهت بررسی سؤال فرعی دوم

عامل	مؤلفه	گویه	آماره‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
ضوابط و مقررات و نظامات حاکم، در نظام آموزشی و تربیتی	همکاری	گویه ۱. همکاری با فرماندهان اساتید و مربیان		325	2.36	1.007	-11.512	324	۰,۰۰۰
		گویه ۲. همکاری با هم‌دوره‌ای‌ها و هم‌کلاسی‌ها		325	2.47	.863	-10.997	324	۰,۰۰۰
		گویه ۳. همکاری با اعضای خانواده و بستگان		325	2.56	1.006	-7.883	324	۰,۰۰۰
		گویه ۴. همکاری با همسایگان		325	2.85	1.037	-2.675	324	۰,۰۰۸
		گویه ۵. همکاری با همکاران خود (مدیران و خدماتی‌ها)		325	2.65	.939	-6.675	324	۰,۰۰۰
		گویه ۶. همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطنان		325	2.99	1.089	-.102	324	۰,۹۱۹
		کل		۳۲۵	۲,۶۵	۰,۷۳۱	-۸,۷۰۱	۳۲۴	۰,۰۰۰

عامل	مؤلفه	گویه	آماره‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
ضوابط و مقررات و نظامات حاکم، در نظام آموزشی و تربیتی	مشارکت‌های اجتماعی	گویه ۷. مشارکت در اردوهای جهادی و سازندگی		325	2.24	.961	-14.256	324	۰,۰۰۰
		گویه ۸. مشارکت در اداره محلات (شورا و بسیج) اجتماعی		325	2.54	.998	-8.391	324	۰,۰۰۰
		گویه ۹. مشارکت با هم‌دوره‌ای‌ها و هم‌کلاسی‌ها (دوستان)		325	2.47	.866	-11.083	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۰. مشارکت با اعضای خانواده و بستگان		325	2.54	1.064	-7.872	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۱. مشارکت با همکاران در اداره سازمان خود		325	2.50	.928	-9.799	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۲. مشارکت در حل مشکلات مردم و هموطنان		325	2.67	1.009	-5.883	324	۰,۰۰۰
کل									
ضوابط و مقررات و نظامات حاکم، در نظام آموزشی و تربیتی	احترام گذاشتن به دیگران	گویه ۱۳. احترام به فرماندهان، اساتید و مربیان		325	2.04	1.007	-17.188	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۴. احترام به هم‌دوره‌ای‌ها و هم‌کلاسی‌ها		325	2.30	.947	-13.299	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۵. احترام به اعضای خانواده و بستگان		325	2.25	1.093	-12.387	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۶. احترام به همسایگان		325	2.71	1.040	-4.961	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۷. احترام به همکاران خود		325	2.42	.941	-11.137	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۸. احترام به مردم ناشناس و سایر هموطنان		325	2.70	1.161	-4.729	324	۰,۰۰۰
کل									
کل مؤلفه									
				۳۲۵	۲,۴۹	۰,۷۴۱	-۱۲,۳۹۴	۳۲۴	۰,۰۰۰
				۳۲۵	۲,۵۱	۰,۶۶۹	-۱۳,۱۰۴	۳۲۴	۰,۰۰۰

نتایج جدول شماره (۷) نشان می‌دهد، که با توجه به مقادیر آماره‌های t و سطوح معناداری به دست آمده، همه گویه‌ها به جز گویه ۶ (همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطنان) دارای سطوح معناداری کم‌تر از ۰/۰۵ هستند و میانگین‌های گویه‌های مذکور همگی کم‌تر از میانگین فرضی جامعه (۳) است.

بنابراین، نقش‌پذیری در همه گویه‌ها به جز گویه ۶ (همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطنان) از نظر اعضای نمونه مورد تأیید است؛ به عبارت دیگر، همه گویه‌ها به جز یک گویه درباره ضوابط و مقررات و نظامات حاکم، در نظام آموزشی و تربیتی دانشجویان با اطمینان ۹۵ درصد باید نقش مناسبی بگیرند.

سؤال فرعی سوم: نقش فراگیران در نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی (همکاری، مشارکت‌های اجتماعی، احترام گذاشتن به دیگران اعم از مسئولین مافوق، همکاران، دوستان، اعضای خانواده و مردم) چگونه است؟

عامل	مؤلفه	گویه	آماره‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	
ارزیابی (نقش) لراگیران در نظام آموزشی و تربیتی	همکاری	گویه ۱. همکاری با فرماندهان اساتید و مربیان	325	2.17	.899	-16.665	324	۰,۰۰۰		
		گویه ۲. همکاری با همدوره‌ای‌ها و هم کلاسی‌ها	325	2.40	.875	-12.363	324	۰,۰۰۰		
		گویه ۳. همکاری با اعضای خانواده و بستگان	325	2.43	.997	-10.241	324	۰,۰۰۰		
		گویه ۴. همکاری با همسایگان	325	2.54	1.070	-7.676	324	۰,۰۰۰		
		گویه ۵. همکاری با همکاران خود (مدیران و خدماتی‌ها)	325	2.53	.891	-9.530	324	۰,۰۰۰		
		گویه ۶. همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطن	325	2.95	1.079	-.823	324	۰,۴۱۱		
		کل								
ارزیابی (نقش) لراگیران در نظام آموزشی و تربیتی	مشارکت های اجتماعی	گویه ۷. مشارکت در اردوهای جهادی و سازندگی	325	2.11	.844	-18.929	324	۰,۰۰۰		
		گویه ۸. مشارکت در اداره محلات (شورا و بسیج) اجتماعی	325	2.35	.922	-12.748	324	۰,۰۰۰		
		گویه ۹. مشارکت با همدوره‌ای‌ها و همکلاسی‌ها (دوستان)	325	2.27	.893	-14.652	324	۰,۰۰۰		
		گویه ۱۰. مشارکت با اعضای خانواده و بستگان	325	2.49	.980	-9.395	324	۰,۰۰۰		
ارزیابی (نقش) لراگیران در نظام آموزشی و تربیتی	مشارکت های اجتماعی	گویه ۱۱. مشارکت با همکاران در اداره سازمان خود	325	2.59	.960	-7.741	324	۰,۰۰۰		
		گویه ۱۲. مشارکت در حل مشکلات مردم و هموطنان	325	2.58	1.110	-6.846	324	۰,۰۰۰		
کل										
ارزیابی (نقش) لراگیران در نظام آموزشی و تربیتی	احترام گذاشتن به دیگران	گویه ۱۳. احترام به فرماندهان، اساتید و مربیان	325	2.18	.967	-15.202	324	۰,۰۰۰		
		گویه ۱۴. احترام به همدوره‌ای‌ها و همکلاسی‌ها	325	2.27	.847	-15.449	324	۰,۰۰۰		
		گویه ۱۵. احترام به اعضای خانواده و بستگان	325	2.22	1.010	-13.838	324	۰,۰۰۰		
		گویه ۱۶. احترام به همسایگان	325	2.42	.958	-10.827	324	۰,۰۰۰		
		گویه ۱۷. احترام به همکاران خود	325	2.35	.899	-13.015	324	۰,۰۰۰		
		گویه ۱۸. احترام به مردم ناشناس و سایر هموطنان	325	2.70	1.062	-5.013	324	۰,۰۰۰		
		کل								
		کل مؤلفه								

سؤال فرعی چهارم: نقش اساتید، فرمانده مربیان و کادر تربیتی و آموزشی، در نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی (همکاری، مشارکت‌های اجتماعی، احترام گذاشتن به دیگران اعم از مسئولین مافوق، همکاران، دوستان، اعضای خانواده و مردم) چگونه است؟

عوامل	مؤلفه	گویه	آماره‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
ارزیابی (نقش) اساتید، فرمانده مربیان و کادر تربیتی و آموزشی	همکاری	گویه ۱. همکاری با فرماندهان اساتید و مربیان	325	2.08	1.010	-16.360	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۲. همکاری با هم‌دوره‌ای‌ها و هم‌کلاسی‌ها	325	2.26	1.037	-12.894	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۳. همکاری با اعضای خانواده و بستگان	325	2.36	1.050	-10.993	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۴. همکاری با هم‌سایگان	325	2.68	1.101	-5.288	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۵. همکاری با همکاران خود (مدیران و خدماتی‌ها)	325	2.30	.995	-12.598	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۶. همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطن	325	2.76	1.086	-4.037	324	۰,۰۰۰	
		کل	۳۲۵	۲,۴۱	۰.۸۵۴	-۱۲,۵۲۱	۳۲۴	۰,۰۰۰	
ارزیابی (نقش) اساتید، فرمانده مربیان و کادر تربیتی و آموزشی	مشارکت‌های اجتماعی	گویه ۷. مشارکت در اردوهای جهادی و سازندگی	325	2.09	.925	-17.690	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۸. مشارکت در اداره محلات (شورا و بسیج) اجتماعی	325	2.35	1.003	-11.729	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۹. مشارکت با هم‌دوره‌ای‌ها و هم‌کلاسی‌ها (دوستان)	325	2.32	.956	-12.876	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۱۰. مشارکت با اعضای خانواده و بستگان	325	2.51	1.053	-8.376	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۱۱. مشارکت با همکاران در اداره سازمان خود	325	2.41	.979	-10.938	324	۰,۰۰۰	
		گویه ۱۲. مشارکت در حل مشکلات مردم و هموطنان	325	2.71	1.062	-4.963	324	۰,۰۰۰	
		کل		۲,۳۹	۰.۸۱۰	-۱۳,۴۲۱	۳۲۴	۰,۰۰۰	

عامل	مؤلفه	گویه	آماره‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
ارزیابی (نقش) اساتید، فرمانده مربیان و کادر تربیتی و آموزشی	احترام گذاشتن به دیگران	گویه ۱۳. احترام به فرماندهان، اساتید و مربیان		325	1.96	.877	-21.433	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۴. احترام به همدوره‌ای‌ها و همکلاسی‌ها		325	2.22	.877	-16.138	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۵. احترام به اعضای خانواده و بستگان		325	2.13	.960	-16.353	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۶. احترام به همسایگان		325	2.48	.945	-9.924	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۷. احترام به همکاران خود		325	2.43	.975	-10.530	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۸. احترام به مردم ناشناس و سایر هموطنان		325	2.61	1.076	-6.545	324	۰,۰۰۰
		کل							
	کل مؤلفه		۳۲۵	۲,۳۷	۰,۷۳۲	-۱۵,۵۳۸	۳۲۴	۰,۰۰۰	

نتایج جدول شماره (۹) نشان می‌دهد، که با توجه به مقادیر آماره‌های t و سطوح معناداری به دست آمده، همه گویه‌ها سطوح معناداری کم‌تر از ۰/۰۵ دارند و میانگین‌های گویه‌ها همگی کم‌تر از میانگین فرضی جامعه (۳) است.

لذا نقش‌پذیری مناسب در همه گویه‌ها از نظر اعضای نمونه مورد تأیید است. به عبارت دیگر، همه گویه‌ها درباره ارزیابی نقش اساتید، مربیان و کادر تربیتی و آموزشی، با اطمینان ۹۵ درصد باید نقش‌پذیرند.

سؤال فرعی پنجم: نقش محیط، فضای تربیتی و آموزشی، در نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی (همکاری، مشارکت‌های اجتماعی، احترام گذاشتن به دیگران اعم از مسئولین مافوق، همکاران، دوستان، اعضای خانواده و مردم) چگونه است؟

جدول شماره ۱۰. نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای جهت بررسی سؤال فرعی پنجم

عامل	مؤلفه	گویه	آماره‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
سیب‌های محیط، فضای تربیتی و آموزشی	همکاری	گویه ۱. همکاری با فرماندهان اساتید و مربیان		325	2.26	1.010	-13.240	324	۰,۰۰۰
		گویه ۲. همکاری با همدوره‌ای‌ها و همکلاسی‌ها		325	2.38	.950	-11.731	324	۰,۰۰۰
		گویه ۳. همکاری با اعضای خانواده و بستگان		325	2.38	1.144	-9.841	324	۰,۰۰۰
		گویه ۴. همکاری با همسایگان		325	2.70	1.166	-4.708	324	۰,۰۰۰
		گویه ۵. همکاری با همکاران خود (مدیران و خدماتی‌ها)		325	2.52	1.038	-8.336	324	۰,۰۰۰
		گویه ۶. همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطن		325	2.83	1.256	-2.385	324	۰,۰۱۸
		کل		۳۲۵	۲,۵۱	۰,۸۶۸	-۱۰,۱۵۸	۳۲۴	۰,۰۰۰

عامل	مؤلفه	گویه	آماره‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
آسیب‌های محیط، فضای تربیتی و آموزشی	مشارکت‌های اجتماعی	گویه ۷. مشارکت در اردوهای جهادی و سازندگی		325	2.24	1.056	-12.975	324	۰,۰۰۰
		گویه ۸. مشارکت در اداره محلات (شورا و بسیج) اجتماعی		325	2.52	1.062	-8.152	324	۰,۰۰۰
		گویه ۹. مشارکت با همدوره‌ای‌ها و همکلاسی‌ها (دوستان)		325	2.42	1.020	-10.278	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۰. مشارکت با اعضای خانواده و بستگان		325	2.59	1.075	-6.911	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۱. مشارکت با همکاران در اداره سازمان خود		325	2.51	.989	-8.858	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۲. مشارکت در حل مشکلات مردم و هموطنان		325	2.74	1.125	-4.141	324	۰,۰۰۰
کل									
آسیب‌های محیط، فضای تربیتی و آموزشی	احترام گذاشتن به دیگران	گویه ۱۳. احترام به فرماندهان، اساتید و مربیان		325	2.04	.919	-18.895	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۴. احترام به همدوره‌ای‌ها و همکلاسی‌ها		325	2.34	.947	-12.589	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۵. احترام به اعضای خانواده و بستگان		325	2.29	.920	-13.984	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۶. احترام به همسایگان		325	2.57	1.045	-7.381	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۷. احترام به همکاران خود		325	2.41	.960	-11.033	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۸. احترام به مردم ناشناس و سایر هموطنان		325	2.64	1.131	-5.688	324	۰,۱۰۰
کل									
کل مؤلفه									
				۳۲۵	۲,۳۸	۰,۷۳۸	-۱۵,۱۰۵	۳۲۴	۰,۰۰۰
				۳۲۵	۲,۴۶	۰,۷۲۱	-۱۳,۳۵۸	۳۲۴	۰,۰۰۰

نتایج جدول شماره (۱۰) نشان می‌دهد، که با توجه به مقادیر آماره‌های t و سطوح معناداری به دست آمده، همه گویه‌ها سطوح معناداری کم‌تر از ۰/۰۵ دارند و میانگین‌های گویه‌ها همگی کم‌تر از میانگین فرضی جامعه (۳) است.

پس آسیب در همه گویه‌ها از نظر اعضای نمونه مورد تأیید است.

به عبارت دیگر، همه گویه‌های محیط، فضای تربیتی و آموزشی با اطمینان ۹۵ درصد باید نقش مناسب بپذیرند.

سؤال فرعی ششم: نقش محتوای آموزشی و تربیتی، در نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی (همکاری، مشارکت‌های اجتماعی، احترام گذاشتن به دیگران اعم از مسئولین مافوق، همکاران، دوستان، اعضای خانواده و مردم) چگونه است؟

جدول شماره ۱۱. نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای جهت بررسی سؤال فرعی ششم

عامل	مؤلفه	گویه	آماره‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
نقش محتوای آموزشی و تربیتی	همکاری	گویه ۱. همکاری با فرماندهان اساتید و مربیان		325	2.35	1.178	-9.982	324	۰,۰۰۰
		گویه ۲. همکاری با همدوره‌ای‌ها و همکلاسی‌ها		325	2.60	1.077	-6.644	324	۰,۰۰۰
		گویه ۳. همکاری با اعضای خانواده و بستگان		325	2.76	1.127	-3.887	324	۰,۰۰۰
		گویه ۴. همکاری با همسایگان		325	2.97	1.150	-.434	324	۰.۶۶۵
		گویه ۵. همکاری با همکاران خود (مدیران و خدماتی‌ها)		325	2.70	1.108	-4.807	324	۰,۰۰۰
		گویه ۶. همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطن		325	3.11	1.235	1.617	324	۰,۱۰۷
کل									
نقش محتوای آموزشی و تربیتی	مشارکت‌های اجتماعی	گویه ۷. مشارکت در اردوهای جهادی و سازندگی		325	2.35	1.069	-10.952	324	۰,۰۰۰
		گویه ۸. مشارکت در اداره محلات (شورا و بسیج) اجتماعی		325	2.58	1.172	-6.390	324	۰,۰۰۰
		گویه ۹. مشارکت با همدوره‌ای‌ها و همکلاسی‌ها (دوستان)		325	2.53	1.193	-7.161	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۰. مشارکت با اعضای خانواده و بستگان		325	2.62	1.210	-5.594	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۱. مشارکت با همکاران در اداره سازمان خود		325	2.63	1.209	-5.549	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۲. مشارکت در حل مشکلات مردم و هموطنان		325	2.77	1.168	-3.608	324	۰,۰۰۰
کل									
نقش محتوای آموزشی و تربیتی	احترام‌گذاشتن به دیگران	گویه ۱۳. احترام به فرماندهان، اساتید و مربیان		325	2.28	1.138	-11.352	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۴. احترام به همدوره‌ای‌ها و همکلاسی‌ها		325	2.52	1.065	-8.181	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۵. احترام به اعضای خانواده و بستگان		325	2.48	1.073	-8.683	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۶. احترام به همسایگان		325	2.74	1.039	-4.431	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۷. احترام به همکاران خود		325	2.62	1.069	-6.331	324	۰,۰۰۰
		گویه ۱۸. احترام به مردم ناشناس و سایر هموطنان		325	2.90	1.142	-1.652	324	۰,۱۰۰
کل									
کل مؤلفه									

نتایج جدول شماره (۱۱) نشان می‌دهد، که با توجه به مقادیر آماره‌های t و سطوح معناداری به دست آمده، همه گویه‌ها به جز گویه ۱۸ (احترام به مردم ناشناس و سایر هموطنان) دارای سطوح معناداری کمتر از ۰/۰۵ هستند و میانگین‌های گویه‌های مذکور همگی کمتر از میانگین فرضی جامعه (۳) است. پس آسیب در همه گویه‌ها به جز گویه ۱۸ (احترام به مردم ناشناس و سایر هموطنان) از نظر اعضای نمونه مورد تأیید است. به عبارت دیگر، همه گویه‌ها به جز یک گویه درباره آسیب‌های محتوای

سؤال فرعی هفتم: نقش روش‌ها (الگوها)، شیوه‌ها و فن‌آوری‌های تربیتی و آموزشی، در نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی (همکاری، مشارکت‌های اجتماعی، احترام گذاشتن به دیگران اعم از مسئولین مافوق، همکاران، دوستان، اعضای خانواده و مردم) چگونه است؟

عامل	مؤلفه	آماره‌ها		تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
		کوبه	کوبه						
آسیب‌های روش‌ها (الگوها)، شیوه‌ها و ن‌آوری‌های تربیتی و آموزشی	همکاری	کوبه ۱. همکاری با فرماندهان اساتید و مربیان	325	2.44	1.141	-8.845	324	۰,۰۰۰	
		کوبه ۲. همکاری با هم‌دوره‌ای‌ها و هم‌کلاسی‌ها	325	2.58	1.140	-6.665	324	۰,۰۰۰	
		کوبه ۳. همکاری با اعضای خانواده و بستگان	325	2.72	1.119	-4.559	324	۰,۰۰۰	
		کوبه ۴. همکاری با هم‌سایگان	325	2.94	1.120	-.990	324	۰,۳۲۳	
		کوبه ۵. همکاری با همکاران خود (مدیران و خدماتی‌ها)	325	2.67	1.009	-5.935	324	۰,۰۰۰	
		کوبه ۶. همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطن	325	2.99	1.159	-.144	324	۰,۸۸۶	
کل									
آسیب‌های روش‌ها (الگوها)، شیوه‌ها و ن‌آوری‌های تربیتی و آموزشی	مشارکت‌های اجتماعی	کوبه ۷. مشارکت در اردوهای جهادی و سازندگی	325	2.32	1.043	-11.749	324	۰,۰۰۰	
		کوبه ۸. مشارکت در اداره محلات (شورا و بسیج) اجتماعی	325	2.67	1.168	-5.083	324	۰,۰۰۰	
		کوبه ۹. مشارکت با هم‌دوره‌ای‌ها و هم‌کلاسی‌ها (دوستان)	325	2.52	1.032	-8.384	324	۰,۰۰۰	
		کوبه ۱۰. مشارکت با اعضای خانواده و بستگان	325	2.77	1.065	-3.905	324	۰,۰۰۰	
		کوبه ۱۱. مشارکت با همکاران در اداره سازمان خود	325	2.79	1.158	-3.306	324	۰,۰۰۱	
		کوبه ۱۲. مشارکت در حل مشکلات مردم و هموطنان	325	2.75	.903	-4.913	324	۰,۰۰۰	
کل									
آسیب‌های روش‌ها (الگوها)، شیوه‌ها و ن‌آوری‌های تربیتی و آموزشی	احترام گذاشتن به دیگران	کوبه ۱۳. احترام به فرماندهان، اساتید و مربیان	325	2.36	.989	-11.606	324	۰,۰۰۰	
		کوبه ۱۴. احترام به هم‌دوره‌ای‌ها و هم‌کلاسی‌ها	325	2.57	.984	-7.947	324	۰,۰۰۰	
		کوبه ۱۵. احترام به اعضای خانواده و بستگان	325	2.46	1.049	-9.197	324	۰,۰۰۰	
		کوبه ۱۶. احترام به هم‌سایگان	325	2.86	1.043	-2.392	324	۰,۰۱۷	
		کوبه ۱۷. احترام به همکاران خود	325	2.74	1.052	-4.431	324	۰,۰۰۰	
		کوبه ۱۸. احترام به مردم ناشناس و سایر هموطنان	325	2.82	.946	-3.403	324	۰,۰۰۱	
کل									
کل مؤلفه									

نتایج جدول شماره (۱۲) نشان می‌دهد، که با توجه به مقادیر آماره‌های t و سطوح معناداری به دست آمده، همه گویه‌ها به جز گویه شماره ۴ (همکاری با همسایگان) و گویه شماره ۶ (همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطنان) دارای سطوح معناداری کم‌تر از ۰/۰۵ هستند و میانگین‌های گویه‌های مذکور همگی کم‌تر از میانگین فرضی جامعه (۳) است. لذا آسیب در همه گویه‌ها به جز گویه شماره ۴ (همکاری با همسایگان) و گویه شماره ۶ (همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطنان) از نظر اعضای نمونه، مورد تأیید است. به عبارت دیگر، همه گویه‌ها به جز دو گویه در خصوص آسیب‌های محتوای آموزشی و تربیتی با اطمینان ۹۵ درصد در تیررس آسیب قرار دارند.

سؤال اصلی تحقیق: نقش نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری (همکاری، مشارکت‌های اجتماعی، احترام گذاشتن به دیگران اعم از مسئولین مافوق، همکاران، دوستان، اعضای خانواده و مردم) چگونه است؟

جدول شماره ۱۳. نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای جهت بررسی سؤال اصلی تحقیق

بُعد	مؤلفه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
آسیب‌شناسی نظام آموزشی و تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری	آسیب‌های جذب و گزینش	۳۲۵	۲,۴۰	۰,۶۱۲	-۱۷,۶۸۶	۳۲۴	۰,۰۰۰
	آسیب‌های ضوابط و مقررات	۳۲۵	۲,۵۱	۰,۶۶۹	-۱۳,۱۰۴	۳۲۴	۰,۰۰۰
	آسیب‌های فراگیران	۳۲۵	۲,۴۲	۰,۶۵۷	-۱۵,۸۷۱	۳۲۴	۰,۰۰۰
	آسیب‌های اساتید، فرماندهان، مربیان و کادر تربیتی و آموزشی	۳۲۵	۲,۳۷	۰,۷۳۲	-۱۵,۵۳۸	۳۲۴	۰,۰۰۰
	آسیب‌های محیط و فضای تربیتی و آموزشی	۳۲۵	۲,۴۶	۰,۷۲۲	-۱۳,۳۵۸	۳۲۴	۰,۰۰۰
	آسیب‌های محتوای آموزشی و تربیتی	۳۲۵	۲,۶۴	۰,۸۶۹	-۷,۴۶۴	۳۲۴	۰,۰۰۰
	آسیب‌های روش‌ها (الگوها)، شیوه‌ها و فن‌آوری‌های تربیتی	۳۲۵	۲,۶۶	۰,۷۹۵	-۷,۵۹۱	۳۲۴	۰,۰۰۰
کل		۳۲۵	۲,۴۷	۰,۵۹۶	-۱۶,۰۹۷	۳۲۴	۰,۰۰۰

نتایج جدول شماره (۱۳) نشان می‌دهد، که با توجه به مقادیر آماره‌های t و سطوح معناداری به دست آمده، همه گویه‌ها دارای سطوح معناداری کم‌تر از ۰/۰۵ هستند و میانگین‌های گویه‌های مذکور همگی کم‌تر از میانگین فرضی جامعه (۳) است. لذا، آسیب در همه گویه‌ها از نظر اعضای نمونه مورد تأیید شده‌اند؛ به عبارت دیگر همه گویه‌ها در خصوص آسیب‌های نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری، با اطمینان ۹۵ درصد مورد تأیید هستند.

۷. نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر مطالعه نظام آموزشی و تربیتی یک دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری

اجتماعی بود. در راستای این هدف، هفت سؤال فرعی مطرح و براساس آن، به جمع‌آوری اطلاعات از آزمودنی‌ها پرداخته شد. در نهایت از تجزیه و تحلیل داده‌ها با روش‌های آماری مناسب، نتایج زیر به دست آمد: براساس مدل مفهومی تحقیق، یکی از مؤلفه‌های آسیب‌شناسی نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی، جذب و گزینش دانشجویان بدو ورود بود. بررسی نتایج آزمون t تک متغیره نشان داد، که با توجه به مقادیر آماره‌های t و سطوح معناداری به دست آمده، همه گویه‌ها به جز گویه ۴ یعنی همکاری با همسایگان، دارای سطوح معناداری کم‌تر از 0.05 است و میانگین‌های گویه‌های مذکور همگی کم‌تر از میانگین فرضی جامعه است. پس نقش در همه گویه‌ها به جز گویه شماره (۴) (همکاری با همسایگان) از نظر اعضای نمونه مورد تأیید قرار گرفت. به عبارت دیگر همه گویه‌ها به جز یک گویه در خصوص جذب و گزینش دانشجویان با اطمینان ۹۵ درصد نیاز به نقش‌پذیری بیشتر دارند. پس می‌توان نتیجه گرفت که از دیدگاه دانشجویان، نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی در دستیابی به هدف‌های پیش‌بینی شده، به جز در یک مورد (همکاری با همسایگان) در سایر گویه‌ها موفق نبوده است.

یکی از مؤلفه‌های آسیب‌شناسی نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی، ضوابط و مقررات و نظامات حاکم بود. بررسی نتایج آزمون t تک متغیره نشان داد، که با توجه به مقادیر آماره‌های t و سطوح معناداری به دست آمده، همه گویه‌ها به جز گویه ۶ یعنی همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطنان، دارای سطوح معناداری کم‌تر از 0.05 هستند و میانگین‌های گویه‌های مذکور همگی کم‌تر از میانگین فرضی جامعه (۳) است. لذا، نقش‌پذیری در همه گویه‌ها به جز گویه ۶ (همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطنان) از نظر اعضای نمونه مورد تأیید قرار گرفت. به عبارت دیگر، همه گویه‌ها به جز یک گویه در خصوص ضوابط و مقررات و نظامات حاکم، در نظام آموزشی و تربیتی دانشجویان با اطمینان ۹۵ درصد نیاز به نقش‌پذیری بیشتر دارند. لذا، می‌توان نتیجه گرفت که از دیدگاه دانشجویان، نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی در دستیابی به اهداف پیش‌بینی شده، به جز در یک مورد (همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطنان) در سایر گویه‌ها موفق نبوده است.

یکی دیگر از مؤلفه‌های نقش‌پذیری نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی، ارزیابی نقش فراگیران بود. بررسی نتایج آزمون t تک متغیره نشان داد، که با توجه به مقادیر آماره‌های t و سطوح معناداری به دست آمده، همه گویه‌ها به جز گویه شماره ۶ (همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطنان) دارای سطوح معناداری کم‌تر از 0.05 هستند و میانگین‌های گویه‌های مذکور همگی کم‌تر از میانگین فرضی جامعه (۳) است. لذا نقش‌پذیری در همه گویه‌ها به جز گویه

شماره ۶ (همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطنان) از نظر اعضای نمونه مورد تأیید قرار گرفت. به عبارت دیگر، همه گویه‌ها به جز یک گویه در خصوص ارزیابی نقش اساتید، مربیان و کادر تربیتی و آموزشی در نظام آموزشی و تربیتی دانشجویان با اطمینان ۹۵ درصد نیاز به نقش‌پذیری دارند. پس می‌توان نتیجه گرفت که از دیدگاه دانشجویان، نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی در دستیابی به اهداف پیش‌بینی شده در مؤلفه بالا، به جز در یک مورد (همکاری با مردم ناشناس و سایر هموطنان)، در سایر گویه‌ها موفق نبوده است.

یکی دیگر از مؤلفه‌های نقش‌پذیری نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی، اساتید، مربیان و کادر تربیتی و آموزشی بود. بررسی نتایج آزمون t تک متغیره نشان داد، که با توجه به مقادیر آماره‌های t و سطوح معناداری به دست آمده، همه گویه‌ها دارای سطوح معناداری کم‌تر از ۰/۰۵ هستند و میانگین‌های گویه‌های مذکور همگی کم‌تر از میانگین فرضی جامعه (۳) است. پس نیاز به نقش‌پذیری بیشتر در همه گویه‌ها از نظر اعضای نمونه مورد تأیید قرار گرفت. به عبارت دیگر، همه گویه‌ها در خصوص ارزیابی نقش اساتید، مربیان و کادر تربیتی و آموزشی با اطمینان ۹۵ درصد نیاز به نقش‌پذیری بیشتر دارند. می‌توان نتیجه گرفت که از دیدگاه دانشجویان، نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی در دستیابی به هدف‌های پیش‌بینی شده در مؤلفه بالا، در هیچ یک از گویه‌ها موفق نبوده است.

یکی دیگر از مؤلفه‌های نقش‌پذیری نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی، محیط و فضای تربیتی و آموزشی بود. بررسی نتایج آزمون t تک نشان داد، که با توجه به مقادیر آماره‌های t و سطوح معناداری به دست آمده، همه گویه‌ها سطح‌های معناداری کم‌تر از ۰/۰۵ دارند و میانگین‌های گویه‌های یادشده همگی کم‌تر از میانگین فرضی جامعه است. پس نقش‌پذیری در همه گویه‌ها از نظر اعضای نمونه، مورد تأیید است. به عبارت دیگر، همه گویه‌ها در خصوص نقش‌پذیری، محیط، فضای تربیتی و آموزشی با اطمینان ۹۵ درصد نیاز دارند. پس می‌توان نتیجه گرفت که از دیدگاه دانشجویان، نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی در دستیابی به هدف‌های پیش‌بینی شده در مؤلفه بالا، در هیچ‌یک از گویه‌ها موفق نبوده است.

یکی دیگر از مؤلفه‌های نقش‌پذیری نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی، محتوای آموزشی و تربیتی بود. بررسی نتایج آزمون t تک متغیره نشان داد، که با توجه به مقادیر آماره‌های t و سطوح معناداری به دست آمده، همه گویه‌ها به جز گویه ۱۸ (احترام به مردم ناشناس و سایر هموطنان) دارای سطوح معناداری کم‌تر از ۰/۰۵ هستند و میانگین‌های گویه‌های مذکور همگی

کمتر از میانگین فرضی جامعه است. لذا، نقش‌پذیری در همه گویه‌ها به جز گویه ۱۸ (احترام به مردم ناشناس و سایر هم‌وطنان) از نظر اعضای نمونه، مورد تأیید قرار گرفت. به عبارت دیگر همه گویه‌ها به جز یک گویه درباره آسیب‌های محتوای آموزشی و تربیتی با اطمینان ۹۵ درصد در تیررس آسیب قرار دارند. لذا می‌توان نتیجه گرفت، که از دیدگاه دانشجویان، نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی در دستیابی به اهداف پیش‌بینی شده در مؤلفه بالا، به جز در یک مورد (احترام به مردم ناشناس و سایر هم‌وطنان) در سایر گویه‌ها موفق نبوده است.

یکی دیگر از مؤلفه‌های نقش‌پذیری نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری اجتماعی، شیوه‌ها و فن‌آوری‌های تربیتی و آموزشی بود. بررسی نتایج آزمون t تک متغیره نشان داد، با توجه به مقادیر آماره‌های t و سطوح معناداری به دست آمده، همه گویه‌ها به جز گویه شماره ۴ (همکاری با همسایگان) و گویه شماره ۶ (همکاری با مردم ناشناس و سایر هم‌وطنان) دارای سطوح معناداری کمتر از ۰/۰۵ هستند و میانگین‌های گویه‌های مذکور همگی کمتر از میانگین فرضی جامعه است. پس آسیب در همه گویه‌ها به جز گویه شماره ۴ (همکاری با همسایگان) و گویه شماره ۶ (همکاری با مردم ناشناس و سایر هم‌وطنان) از نظر اعضای نمونه، مورد تأیید است. به عبارت دیگر، همه گویه‌ها به جز دو گویه در خصوص آسیب‌های محتوای آموزشی و تربیتی با اطمینان ۹۵ درصد در معرض آسیب قرار دارند. لذا، می‌توان نتیجه گرفت، که از دیدگاه دانشجویان، نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی در دستیابی به اهداف پیش‌بینی شده در مؤلفه فوق، به جز در دو مورد (گویه‌های همکاری با همسایگان و همکاری با مردم ناشناس و سایر هم‌وطنان)، در سایر گویه‌ها موفق نبوده است.

در نهایت، بررسی نتایج آزمون t تک متغیره، با توجه به مقادیر آماره‌های t و سطوح معناداری به دست آمده نشان داد، که همه گویه‌ها دارای سطوح معناداری کمتر از ۰/۰۵ هستند و میانگین‌های گویه‌های یاد شده همگی کمتر از میانگین فرضی جامعه (۳) است. پس آسیب در همه گویه‌ها از نظر اعضای نمونه مورد تأیید است. به عبارت دیگر، همه گویه‌ها در خصوص آسیب‌های نظام آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیتی بر پایه مسئولیت‌پذیری با اطمینان ۹۵ درصد مورد تأیید است.

مقایسه نتیجه‌های تحقیق‌های پیشین، با نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد: نتایج تحقیق پودینه، حسینقلی‌زاده و مهram (۱۳۹۷) با عنوان «مسئولیت‌پذیری اجتماعی مدرسه؛ مطالعه موردی: دو مدرسه متوسطه دخترانه شهر مشهد» با تحقیق حاضر نشان می‌دهد که آن‌ها نیز همچون پژوهش حاضر، توجه به ابعاد اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی را مد نظر قرار دادند؛ ولی در تحقیق فعلی سمت و سوی مسئولیت‌پذیری‌های اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی بر پایه دین بوده است. البته آنها چنین جهت‌گیری را

رها نکرده‌اند و فقط به شکل کلی، موارد مسئولیت‌پذیری را مد نظر قرار دادند.

نتایج تحقیق خنیفر و همکاران (۱۳۹۷) با عنوان «آسیب‌شناسی، پژوهش‌های داخلی در زمینه مسئولیت‌پذیری اجتماعی با رویکرد فراترکیب» نشان می‌دهد، که پنج مضمون سازمان‌دهنده مضمون ساختاری، فرهنگی، اسلامی، انگیزشی و روش شناختی بررسی شد و در نهایت به عنوان نتایج نهایی پژوهش معرفی شدند. پژوهش مذکور از این جهت که به مسئولیت‌پذیری‌های اسلامی، ساختاری و فرهنگی اشاره می‌کند، با تحقیق حاضر همسو است؛ ولی مثل این پژوهش، شاخص‌ها را در جامعه ویژه‌ای سنجش نکرده و به آسیب‌شناسی آن پرداخته است؛ بلکه فقط به بحث‌های نظری در حوزه آسیب‌پذیری پرداخته است.

فرمهمینی فراهانی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «نقش تربیت در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی (با تأکید بر اهداف، اصول، روش‌ها و شیوه‌های تربیت اسلامی)»، از آنجا که به اقدامات پیشگیرانه به عنوان مهم‌ترین راهکار برای مبارزه با آسیب‌های اجتماعی پرداخته است؛ در نهایت نظام آموزشی با ترکیب رویکرد فعالیت‌پیشگیرانه را تمرکز بر آگاه‌سازی تربی و در مرحله دوم، تقویت مهارت‌های اجتماعی معرفی می‌کند. نتایج این پژوهش کاملاً با تحقیق حاضر همسو است.

اقدام‌پور، کشتی‌آرای و اسماعیلی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «تجارب زیسته دانشجویان از مسئولیت‌پذیری اجتماعی در دانشگاه»، نتایج حاصل از تجارب زیسته دانشجویان در دانشگاه را در قالب هفت مقوله اصلی (فضای حاکم بر آموزش عالی، عوامل زمینه‌ساز مسئولیت‌پذیری، درک همدلانه، نقش‌پذیری و مشارکت، ارزش‌مداری و ساختار اجتماعی دانشگاه) دسته‌بندی نمودند. نتایج این پژوهش با تحقیق فعلی، همسویی‌های زیادی دارد.

تحقیق اقدام‌پور، کشتی‌آرای و اسماعیلی (۱۳۹۶) با عنوان «شناسایی عوامل اثرگذار بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشجویان نظام آموزش عالی» نشان می‌دهد، که عمده‌ترین عوامل اثرگذار بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشجویان آموزش عالی: ۱- توسعه اجتماعی (خدمات اجتماعی، رفاه اجتماعی) ۲- سرمایه اجتماعی (امنیت، اعتماد و مشارکت) ۳- رضایت اجتماعی (رضایت از زندگی، رضایت از جامعه، رضایت از تحصیل) و ۴- تعهد اجتماعی است؛ که وجود یا فقدان هر کدام از عوامل می‌تواند، بر سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشجویان تأثیرگذار باشد. این نتایج با تحقیق حاضر در یک راستا است. تنها تحقیق حاضر با جزئیات بیشتر و با رویکرد دینی، بحث مسئولیت‌پذیری اجتماعی را به عنوان تکلیف، مطرح می‌کند.

— منابع —

قرآن کریم.

نهج البلاغه.

- اقدام‌پور، رضا؛ کشتی آرای نرگس؛ اسماعیلی، رضا (۱۳۹۶). شناسایی عوامل اثرگذار بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشجویان آموزش عالی. پژوهش‌های کیفی در برنامه درسی، دوره ۳، شماره ۹، ص ۱۳۹-۱۶۹.
- اقدام‌پور، رضا؛ کشتی آرای، نرگس؛ اسماعیلی، رضا (۱۳۹۸). تجارب زیسته دانشجویان از مسئولیت‌پذیری اجتماعی در دانشگاه. مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، سال ۱۰، شماره ۲۰.
- باقری، شهلا (۱۳۸۷). نظام آموزش رسمی و غیررسمی. رشد علوم اجتماعی، ۱۱۲(۱).
- پودینه، مرضیه؛ حسینقلی‌زاده، رضوان؛ مهران، بهروز (۱۳۹۷). مسئولیت‌پذیری اجتماعی مدرسه، مطالعه موردی: دو مدرسه متوسطه دخترانه شهر مشهد. رویکردهای نوین آموزشی، سال ۱۳، شماره ۲، پیاپی ۲۸.
- جمشیدی، محمدحسین (۱۳۸۰). مبانی و تاریخ اندیشه نظامی در ایران. تهران: انتشارات دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران.
- خمینی، سید روح‌الله (۱۳۷۸). صحیفه امام. تهران: مرکز تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ج ۲۱.
- خنیفر، حسین؛ میرزایی، نقی؛ پریشانی، علی؛ پوربهروزان، علی (۱۳۹۶). آسیب‌شناسی پژوهش‌های داخلی در زمینه مسئولیت‌پذیری اجتماعی با رویکرد فراترکیب. مدیریت سازمان‌های دولتی، دوره ۶، شماره ۳، پیاپی ۲۳، ص ۸۳-۹۸.
- رهنمایی، سید احمد (۱۳۸۸). درآمدی بر فلسفه تعلیم و تربیت. قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- سید جوادین، سید رضا (۱۳۸۸). مبانی مدیریت منابع انسانی. تهران: انتشارات دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.
- طباطبایی، محمدحسین (۱۴۱۷ق). تفسیر المیزان. ترجمه سید محمدباقر موسوی همدانی. تهران: نشر بنیاد علمی و فکری علامه طباطبایی، ج ۱۳.
- عصمتی‌پور، محمدحسین (۱۳۷۹). آشنایی با نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران. تهران: اداره آموزش سپاه.
- فتحی، کورش (۱۳۸۴). برنامه‌ریزی آموزش ضمن خدمت کارکنان. تهران: سمت.
- فرمehنی فراهانی، محسن (۱۳۹۹). نقش تربیت در پیشگیری از آسیب‌شناسی اجتماعی با تاکید بر اهداف، اصول، روش‌ها و شیوه‌های تربیت اسلامی. مطالعات اسلامی آسیب‌های اجتماعی، دوره ۲، شماره ۲، پیاپی ۴، ص ۱-۲۴.
- کوئن، بروس (۱۳۹۸). مبانی جامعه‌شناسی. ترجمه و اقتباس از غلام‌عباس توسلی و رضا فاضل. تهران: سمت.
- لوی، الف. (۱۳۷۴). برنامه‌ریزی درسی مدارس. ترجمه فریده مشایخ. تهران: انتشارات مدرسه.
- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ق). بحارالانوار. ترجمه موسی خسروی. تهران: کتابفروشی اسلامی، ج ۳.
- مرادی، فرشاد؛ امین بیدختی، علی‌اکبر؛ شهریاری‌پور، رضا (۱۳۹۱). بررسی رابطه شیوه‌های تصمیم‌گیری مدیران با مسئولیت‌پذیری کارکنان. فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۴(۳)، ص ۴۲۴-۴۰۳.
- مطهری، مرتضی (۱۳۸۳). مجموعه آثار. قم: صدرا، ج ۲۲.